

બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થા
સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પ્રાણ - તૃતીયખંડ

પ્રશ્નપત્ર - ૨

(સમય : બપોરે ૨ થી ૫)

રવિવાર, ૧૦ જુલાઈ, ૨૦૧૬

કુલ ગુણ : ૧૦૦

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧)
પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (આંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં
(✓) કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ-પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં કરવી.

વિભાગ - ૧ : 'બ્રહ્મવિદ્યાનો રાજમાર્ગ' તૃતીય આવૃત્તિ, જૂન - ૨૦૧૩

પ્ર.૧ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો.
(કુલ ગુણ ૮)

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની
નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ૨, ૩, ૪ (૭, ૮) ૨. ૧, ૩ (૭૮) ૩. ૧ (૪૮) ૪. ૨, ૪ (૧૨-૧૩)

પ્ર.૨ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. 'આ વાર્તા એકવાર કહે સમજો અથવા લાખ વાર કહે સમજો' એવું શ્રીજીમહારાજ કયા વચનામૃતમાં
બોલ્યા છે ? (૮)
- જ. 'આ વાર્તા એકવાર કહે સમજો અથવા લાખ વાર કહે સમજો' એવું શ્રીજીમહારાજ વચ. મ. ૨૧માં બોલ્યા છે.
૨. શ્રીજીમહારાજે સમજાવેલી આધ્યાત્મિક સાધનામાં સો ટકા વિશ્વાસ શાથી આવે છે ? (૬)
- જ. શ્રીજીમહારાજે સમજાવેલી સચોટ આધ્યાત્મિક સાધનારૂપ સારવાર દ્વારા હજારો મુમુક્ષુઓને જન્મમરણનાં
ભયંકર રોગથી મુક્ત કર્યાં છે અને જીવન્મુક્તની સ્થિતિએ પહોંચાડેલા છે તેથી તેમાં સો ટકા વિશ્વાસ આવે છે.
૩. એકાંતિક ધર્મમાં કયા ચાર ગુણોનો સમાવેશ છે ? (૩૬)
- જ. એકાંતિક ધર્મમાં ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યજ્ઞાને સહિત ભક્તિ એ ચાર ગુણોનો સમાવેશ છે.
૪. શાસ્ત્રીજી મહારાજ મનુષ્યભાવ માટે શું કહે છે ? (૧૫૮)
- જ. શાસ્ત્રીજી મહારાજ કહે છે 'કદી પણ જો પ્રગટ સત્પુરુષના સ્વરૂપમાં મનુષ્યભાવ આવ્યો, તો કાંઠે આવેલું
વહાણ બૂડ્યું જાણજો.'
૫. ફક્ત તપ, ત્યાગ વગેરે સાધનો શેના વગર આત્યંતિક કલ્યાણ કરવા અસમર્થ છે ? (૩૦)
- જ. ભગવાનના સ્વરૂપને સમજ્યા વગર ફક્ત તપ, ત્યાગ વગેરે સાધનો જીવાત્માનું આત્યંતિક કલ્યાણ કરવા
માટે અસમર્થ છે.
૬. ચલમૂર્તિ કોને કહેવાય છે ? (૬૮)
- જ. ઉત્સવ માટે એક સ્થાનેથી અન્યત્ર લઈ જઈ શકાય એવી પંચધાતુની કે અન્ય મૂર્તિ ચલ મૂર્તિ કહેવાય છે.

પ્ર.૩ પ્રમાણ પરથી વિષયનું શીર્ષક આપો. (કુલ ગુણ ૬)

૧. "જે જીવ આસુરી અને અતિ કુપાત્ર હોય, તે ભગવાનને સમીપે, આવે તોય પણ પોતાના સ્વભાવ મૂકે નહિ." (૧૩૧)
- જ. સત્સંગમાં રહેલા કુસંગની ઓળખાણ (૧૩૧)
૨. "એથી પણ વિશેષ તો આપણા માટે જ સાક્ષાત્ અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને સાથે લાવ્યા." (૧૮૩)
- જ. શ્રીજીમહારાજ અને ગુરુઓનું ઋણ અદા કરીએ (૧૮૨)
૩. "અખંડ આનંદના કુવારા છૂટે તે બ્રહ્મની સ્થિતિ." (૧૧૦)
- જ. એકાંતિક ભક્ત કેવી રીતે વર્તે ? (૧૦૮)

૪. “વર્તમાનકાળે પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ સાક્ષાત્ અક્ષરબ્રહ્મ હશે કે નહિ હોય ?” (૧૫૫)
- જ. સ્વરૂપ સંબંધી મનુષ્યભાવ (૧૫૪)
૫. બ્રહ્મરૂપ થયા વિના મહારાજની સેવામાં રહેવાશે જ નહિ. (૮૮)
- જ. આત્મનિષ્ઠા વગર ખોટ (૮૮)
૬. સગાં-સંબંધી સાથે જેવું હેતુ છે એવું મૂઢપણાનું હેતુ ભગવાનને વિશે કરવું. (૫૧)
- જ. કેવી રીતે પ્રીતિ કરવી ? (૫૧)

પ્ર.૪ નીચે આપેલા વિષયો ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (પંદરેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૧૦)

નોંધ : જ્યાં પણ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ નંબર આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ તે નંબર ન લખ્યા હોય તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧. સંપ માટેના પાંચ ‘મ’ કાર (૧૨૨)
- જ. (૧) મહિમા : શ્રીજીમહારાજ, પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અને એમના સંબંધવાળા સર્વ સંતો-ભક્તોનો મહિમા વાંચવો, સાંભળવો, કહેવો અને વિચારવો. (૨) મમતા : બધા જ સંતો-ભક્તો એક જ ઈષ્ટદેવ શ્રીજીમહારાજ અને એક જ ગુરુ પ્રમુખસ્વામી મહારાજના આશ્રિતો અને શિષ્યો છે, એક જ પરમ પિતા પરમાત્માનાં સૌ સંતાનો છે; તો દરેકને પોતાના માનીને એના પ્રત્યે મમતા, મારાપણાનો ભાવ રાખીને હેતુ રાખવું. (૩) મદદ : પરસ્પર એકબીજાને મન-કર્મ-વચને, તન-મન-ધનથી મદદ કરવાની વૃત્તિ રાખવી. તેમાંય પણ વ્યક્તિ જ્યારે મુશ્કેલીમાં હોય ત્યારે તેને મદદરૂપ થવું વધુ હિતાવહ છે. મુશ્કેલીમાં સપડાયેલી કોઈક વ્યક્તિ માટે કદાચ બીજું કંઈ ન થઈ શકે, તોપણ એના માટે પ્રાર્થના તો જરૂર કરી શકાય. (૪) મિલન : પરસ્પર અવારનવાર મળતા રહેવું. એકબીજાના ખબર-અંતર પૂછવા, તો આત્મીયતા વધે. ગૃહસ્થોએ કુટુંબમાં ઘરસભા કે સમૂહભોજન માટે આગ્રહ રાખવો. (૫) માફી : બીજાની કોઈક ભૂલ થઈ હોય તો તેને માફી આપવી અર્થાત્ તેની ભૂલ માફ કરવી, અને પોતાની ભૂલ થઈ હોય તો માન મૂકીને માફી માગવી જોઈએ. અથવા
૨. પંચવિષયની વાસના અને કામાદિક સ્વભાવોથી નુકશાન (૧૩૬)
- જ. પંચવિષયની વાસના કે કામક્રોધાદિક સ્વભાવોથી સાધકને થતા નુકશાન વિશે શ્રીજીમહારાજે જે વાતો કરી છે, તે સંદર્ભોને સારરૂપે જોઈએ : આસક્તિને કારણે સાર-અસારનો વિવેક સમજ્યા વગર નિયમ વિરુદ્ધ વિષયો ભોગવવાથી અંતઃકરણ ભ્રષ્ટ થાય છે. (વચ. પ્ર.૮, ૧૮) આસક્તિને લીધે આજ્ઞા લોપવાથી દુઃખી થવાય. (વચ. પ્ર.૩૪) વાસનાને લીધે ભગવાનના દિવ્ય સુખનો અનુભવ ક્યારેય ન થાય. (વચ. અં.૩૮, જે.૩) જ્યાં સુધી વાસના છે, ત્યાં સુધી અક્ષરધામમાં નહિ જવાય. (વચ. સા.૪, ૧૧) ભક્તમાં જ્યાં સુધી કામક્રોધાદિક સ્વભાવ છે ત્યાં સુધી શ્રીજીમહારાજને એમની સાથે બનતું નથી. (વચ. પ્ર. ૭૬), એમની સાથે સુવાણ થતી નથી (વચ. લો. ૧૪), એમની સંગાથે હેતુ પણ થતું નથી (વચ. મ.૫૦), એવા ભક્તો પણ મહારાજને ગમતા નથી. (વચ. અં.૨૫, ૨૬) જ્યાં સુધી એ સ્વભાવો છે, ત્યાં સુધી ભગવાન અને સંતનો સંપૂર્ણ રાજીપો પ્રાપ્ત થતો નથી. (વચ. પ્ર.૫૮, કા.૬) પંચવિષયની આસક્તિ અને સ્વભાવોને લીધે ભગવાન અને સંતમાં મનુષ્યભાવ આવે છે. (વચ. પ્ર.૬૩, લો.૧૭, વ.૧૧) એને લીધે જ સંતો-ભક્તોનો અભાવ આવે છે. (વચ. પ્ર.૧, ૬) એને લીધે ભગવાન અને સંતનો સંબંધ છૂટી જાય. (વચ. લો.૧૪, અં.૨૭)
૩. સત્પુરુષનો પ્રસંગ : પ્રત્યક્ષ દર્શન-સમાગમનો લાભ અને સત્પુરુષની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તન (૧૬૫-૧૬૬)
- જ. પ્રત્યક્ષ દર્શન-સમાગમનો લાભ : આપણા દેહે કરીને પ્રત્યક્ષ ગુણાતીત સત્પુરુષનાં દર્શન-સમાગમનો શક્ય હોય તેટલો વધુ લાભ લેવો જોઈએ. જેમ ઉનાળામાં ઔરકંડિશનરની બાજુમાં બેસીએ તો ઠંડકનો અનુભવ થાય, શિયાળામાં હીટરની બાજુમાં બેસીએ તો હૂંફ મળે, સુગંધી પુષ્પોની બાજુમાં બેસીએ તો એની સુગંધનો લાભ મળે; એમ ગુણાતીત સત્પુરુષની પ્રત્યક્ષ સંનિધિમાં આવવાથી પણ ઘણા લાભ થાય છે. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી કહે છે : “આવા સાધુની વાતું સાંભળીએ તો કાનનાં પાપ બળી જાય ને દર્શન કરીએ તો આંખનાં પાપ બળી જાય.” (સ્વા.વા. ૧/૩૦) “શાસ્ત્રમાં ભારે ભારે પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યાં છે તે સર્વે આવા સાધુનાં સમાગમ ને દર્શન કરીને નિવૃત્ત થઈ જાય છે, એવું આ દર્શન છે.” (સ્વા.વા. ૧/૫૪) વળી, પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષનો યોગ તો નૈમિષારણ્ય ક્ષેત્ર જેવો છે. તેનાથી થતા લાભ વિષે મહારાજ વચ.સા. ૭માં કહે છે : “મનોમય ચક્ર તે મનને જાણવું અને એની ધારા તે દસ ઈન્દ્રિયો છે એમ જાણવું અને તે ઈન્દ્રિયોરૂપ જે મનની ધારા તે જે ઠેકાણે

ઘસાઈને બૂઠી થઈ જાય તેને નૈમિષારણ્ય ક્ષેત્ર જાણવું. તે ઠેકાણે જપ, તપ, વ્રત, ધ્યાન, પૂજા એ આદિક જે સુકૃત તેનો જે આરંભ કરે તે દિનદિન પ્રત્યે વૃદ્ધિ પામે. એવું જે નૈમિષારણ્ય ક્ષેત્ર તે જે ઠેકાણે ભગવાનના એકાંતિક સાધુ રહેતા હોય તે ઠેકાણે જાણવું.” તેથી દૈહિક ભીડો વેઠીને પણ સત્પુરુષનાં દર્શન-સમાગમનો લાભ લેવો જોઈએ. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી કહે છે : “મોટા સંતનો સમાગમ કરવાનો મહિમા કહ્યો જે, ‘રોટલા ખાવા મળે છે, પણ કદાચ તે ન મળે તો રાંધેલું અન્ન માગીખાઈને પણ આ સાધુનો સમાગમ કરીએ, નીકર કાચા દાણા ખાઈને પણ સમાગમ કરીએ, નીકર ઉપવાસ કરીને પણ સમાગમ કરીએ અથવા લીંબડો ખાઈને, નહિ તો વાયુ ભરખીને પણ આ સમાગમ કર્યા જેવો છે. અને જેને કોઈક કામનો કરનારો હોય કે જેને રોટલા ખાવા મળતા હોય, તે જો આ સમાગમ નહિ કરે તો તેને તો બહુ ખોટ જાશે.’ એમ ઘણીક વાર્તા કરી. (સ્વા.વા. ૨/૪૪)

સત્પુરુષની આજ્ઞાપ્રમાણે વર્તન : દેહે કરીને સત્પુરુષની સાથે રહેવાનું કાયમ શક્ય નથી. વ્યવસાયમાંથી નિવૃત્તિ લઈને પ્રત્યક્ષ લાભ લઈ શકાય, પરંતુ એમાં સમયની મર્યાદા છે. બધાને માટે એ શક્ય બનતું નથી. કદાચ કોઈને શક્ય બને, તોપણ વર્ષમાં કેટલા દિવસ ? શક્ય હોય તેટલો વધુ લાભ લેવો જોઈએ, પરંતુ અધ્યાત્મ-સાધનામાં પ્રત્યક્ષપણે લાભ લેવા કરતાં ‘આજ્ઞા’નું વધારે મહત્ત્વ છે. સત્પુરુષની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તન કરવું એ પણ એમનો પ્રસંગ છે. **અથવા**

૪. સાવધાનીમાં સાતત્ય અને સત્પુરુષના પ્રસંગમાં સાતત્ય (૧૮૦-૧૮૧)

૪. સાવધાનીમાં સાતત્ય : સાધનાની સફળતા માટેનો જે પાંચમો સિદ્ધાંત ‘સાવધાની’ છે, તેમાં પણ સાતત્ય જરૂરી છે. આ સિદ્ધાંતના નિરૂપણ વખતે આપણે સમજ્યા છીએ કે સાધનામાં કોઈ પ્રકારનું વિઘ્ન ન નડે તે માટે બહારના, સત્સંગના અને અંતરના - એમ ત્રણ પ્રકારના કુસંગથી સતત સાવધ રહેવાનું છે. તે વિશે આપણે એ સિદ્ધાંતના નિરૂપણ વખતે સમજ્યા છીએ. અહીં કેટલાક સંદર્ભો દ્વારા ‘સાવધાની’માં સાતત્ય જાળવી રાખવાનો મહારાજનો અભિપ્રાય સમજીએ : કુસંગ થકી ને અંતઃશત્રુ થકી નિરંતર ડરતા રહેવું. (વચ.પ્ર. ૪૮) સાધનામાં વિઘ્નરૂપ વાસના અને સ્વભાવનું નિત્ય નામું રાખીને એને ટાળવા માટે નિરંતર અભ્યાસ રાખવો. (વચ.પ્ર. ૩૮, ૬૦; સા. ૧૮) પોતાની ભક્તિને નિર્વિઘ્ન રાખીને જે પરમેશ્વરનાં ચરણારવિંદને પામવાને ઇચ્છે તેને જાણપણારૂપ જે ભગવાનના ધામનો દરવાજો તેને વિશે સાવધાન થઈને રહેવું અને ભગવાન વિના બીજા પદાર્થ ત્યાં પેસવા દેવા નહિ. (વચ.અં. ૮) ઉપરોક્ત સર્વે સંદર્ભોમાં મહારાજ જણાવે છે કે સાધનામાં કોઈ પ્રકારનું વિઘ્ન ન નડે તે માટે સાવધાનીનું સાતત્ય પણ ખૂબ જરૂરી છે.

સત્પુરુષના પ્રસંગમાં સાતત્ય : સાધનાની સફળતા માટે ઉપરોક્ત પાંચેય સિદ્ધાંતોને સતત પોષણ મળી રહે તે માટે જેની અત્યંત આવશ્યકતા છે, એવા છઠ્ઠા સિદ્ધાંત ‘સત્પુરુષના પ્રસંગ’માં પણ સાતત્ય અતિશય જરૂરી છે. શ્રીજીમહારાજે એ વિશે પણ માર્ગદર્શન આપ્યું છે. જેમ કે, સંતનો નિરંતર સંગ રાખે. (વચ.પ્ર. ૨) ભગવાનનું અતિશય માહાત્મ્ય જણાય તેને અર્થે સાધુનો સંગ નિરંતર રાખવો. (વચ.પ્ર. ૨૧) સંતના સમાગમમાં પડ્યો રહે, ને તે સંત નિત્ય પાંચ ખાસડાં મારે તોપણ તે સંતનો સમાગમ મૂકી શકે નહિ; જેમ અફીણનો બંધાણી હોય તે તેને મૂકી શકતો નથી, તેમ એ પણ કોઈ રીતે સંતનો સમાગમ તજી શકે નહિ. (વચ. સા. ૧૦) ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પણ કહે છે : “મોટા સંતનો નિરંતર પ્રસંગ રાખવો.” (સ્વા.વા. ૨/૬૦) આ રીતે સત્પુરુષના પ્રસંગમાં પણ સાતત્ય જાળવી રાખવાનો સ્પષ્ટ નિર્દેશ વચનામૃત અને સ્વામીની વાતોમાં જોવા મળે છે.

પ્ર.પ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર વિસ્તૃત નોંધ લખો.

(પચીસથી ત્રીસ લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૧૦)

નોંધ : જ્યાં પણ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ નંબર આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ તે નંબર ન લખ્યા હોય તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧ સાધનામાં સાતત્યની આવશ્યકતા : વચનામૃતના આધારે (૧૭૧-૧૭૪)

૪. “એવી રીતે સારા-નરસા વિષયમાં સમાન બુદ્ધિ થવી તે તો જાણે જે, એક દિવસે જ એમ કરી લઉં ને નિર્મોહી થઉં, એમ ઉતાવળે એ કામ થતું નથી, એ તો હળવે હળવે આદર રાખે તેને થાય છે. જેમ કૂવાના કાંઠા ઉપર પથરો નાખ્યો હોય તેમાં પાણી સિંચતાં સિંચતાં દોરડી નરમ હોય તોપણ ઘણે કાળે કરીને તે પાણામાં કાપા

પડે છે અને જો લોઢાની સાંકળે કરીને સિંચે તોપણ ઉતાવળે એવો કાપો ન પડે. માટે કલ્યાણને અર્થે જેને યત્ન કરવો હોય તેને વિષયમાંથી આસક્તિ ટાળવી, એને વિશે આકળા થઈને અકળાઈ જવું નહિ. એવી રીતે ગીતામાં પણ કહ્યું છે જે, ‘અનેકજન્મસંસિદ્ધસ્તતો યાતિ પરં ગતિમ્ ।’ માટે એમ વિચારવું જે, ‘આ જન્મે જેટલી વિષયમાંથી આસક્તિ ટળશે તેટલી ટાળવી છે અને એમ કરતાં જો રહી ગઈ તો બીજે જન્મે કરીને ટાળવી છે, પણ ભગવાનના ભક્ત છીએ તે નરકચોરાસીમાં તો જવું નથી.’ એવી રીતે ભગવાનના ભક્તને હિંમત રાખીને ધીરે ધીરે મોહનું મૂળ ઉખાડવાનો આદર રાખવો.” લૌકિક વિદ્યા મેળવવી હોય તોય કેટલાં વર્ષો સુધી ધીરજ રાખીને પુરુષાર્થ કરવો પડે છે ? તો પછી અધ્યાત્મવિદ્યા સિદ્ધ કરવી એ કાંઈ એક દિવસની સાધના નથી. વર્ષો સુધી ધીરજ રાખીને પુરુષાર્થ કરવાનો છે. એમાં વર્ષો સુધી ધીરજ અને શ્રદ્ધા રાખીને મંડ્યા રહેવું પડે. ભગવાનની મૂર્તિને હૈયામાં ધારવાના પુરુષાર્થમાં સો વર્ષ સુધી ધીરજ રાખીને મંડ્યા રહેવાની સલાહ શ્રીજીમહારાજે વચ.પ્ર. ૧૫માં આપી છે. ટૂંકમાં કહેવાનું તાત્પર્ય એટલું જ છે કે અધ્યાત્મ સાધનામાં કોઈ પણ ફલશ્રુતિ પામવા માટે પૂરતા સમય સુધી સાધનાનું સાતત્ય જાળવી રાખવું જરૂરી છે. શ્રીજીમહારાજે વચનામૃતમાં અનેક વાર સમજાવ્યું છે કે સાધનાનાં જુદાં જુદાં અંગો-ઉપાંગોને આત્મસાત્ કરવા માટે જે તે ક્રિયાનું સાતત્ય જાળવી રાખવામાં આવે, તો જ તેની સંપૂર્ણ ફલશ્રુતિ મળે. જોકે શ્રીજીમહારાજે વચનામૃતમાં ‘સાતત્ય’ શબ્દનો ઉપયોગ નથી કર્યો, તેમ છતાં ‘અખંડ’, ‘નિરંતર’ જેવા શબ્દો વાપરીને જે વાત કરી છે, તેમાં સો ટકા સાતત્યનો જ નિર્દેશ છે. તેમણે અનેકાનેક વચનામૃતમાં સાધનાનું કોઈક ને કોઈક સાધન કરવામાં સાતત્ય રાખવાથી થતા લાભો વિશે જે વાતો કરી છે, તેમાંથી કેટલાંક વચનામૃતોને ભાવાર્થરૂપે જોઈએ : ભગવાનના સ્વરૂપમાં મનની અખંડ વૃત્તિ રાખવી તેથી કોઈ સાધન કઠણ નથી, અને જેની વૃત્તિ ભગવાનના સ્વરૂપમાં અખંડ રહે તેને જે પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી અધિક કોઈ પ્રાપ્તિ નથી. (વચ. પ્ર. ૧) નિરંતર મનન કરતો સતો બ્રહ્મનો સંગ કરે તો એ બ્રહ્મનો ગુણ જીવને વિશે આવે છે. (વચ. મ. ૩૧) જેમ કૂવાના કાંઠા ઉપર મહાકઠણ પથરો હોય છે, તેને વિશે નિત્યે પાણીને સિંચવાથી નરમ દોરડીથી કાપો પડે છે, તેમ જે સ્વભાવને ટાળવાનો નિત્ય અભ્યાસ રાખશે તેના સ્વભાવ પણ નાશ પામશે. (વચ. મ. ૩૩) જેને દેહથી નોખો એવો જે પોતાના આત્માનું, માયિક એવા પદાર્થમાત્રનાં નાશવંતપણાનું તથા ભગવાનના માહાત્મ્યજ્ઞાનનું નિરંતર અનુસંધાન રહે, તેને કોઈ પ્રકારનો વિક્ષેપ આડો આવતો નથી. (વચ. મ. ૬૦) પોતાના દેહમાં કોઈક દીર્ઘ રોગ આવી પડે તથા અન્ન ખાવા ન મળે, વસ્ત્ર ન મળે ઈત્યાદિક ગમે એટલું દુઃખ અથવા સુખ તે આવી પડે, તોપણ ભગવાનની ઉપાસના-ભક્તિ, નિયમ, ધર્મ, શ્રદ્ધા એમાંથી રંચમાત્ર પણ મોળો ન પડે, અથવા શિથિલ ન થાય, તે ખરો હરિભક્ત છે. (વચ. અ. ૨૫) જે સંતની મરજીથી બાહરે વર્ત્યામાં તેના મનને વિશે નિરંતર ભય વર્તે જે, ‘જો હું એમની મરજી પ્રમાણે નહિ વર્તું તો એ મારી સાથે હેત નહિ રાખે; તે સારુ નિરંતર તેની મરજી પ્રમાણે વર્તે. આવું સંત સાથે હેત થયું હોય તો વૈરાગ્ય ન હોય તોપણ એનો ત્યાગ પાર પડે. (વચ. અં. ૨૮) જેને આત્મા-પરમાત્માના જ્ઞાનનો નિરંતર આલોચ રહે, તેના જીવમાંથી વિષયભોગનાં શલ્ય નીકળી જાય. (વચ. અં. ૩૮) આ રીતે મહારાજે ઘણાં વચનામૃતોમાં કહ્યું છે કે કોઈકને કોઈક સાધના નિરંતર અને અખંડ ચાલુ રહે, એટલે કે એનું સાતત્ય જાળવાઈ રહે, તો સાધકને સાધનાનો યથાર્થ લાભ થાય છે. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પણ સાધનામાં સાતત્યનો નિર્દેશ કરે છે : નિત્યે ભગવાનમાં જોડાવાનો આગ્રહ રાખવો. નિત્યે બળિયું એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તે થાશે. એ કર્યા વિના છૂટકો નથી. (સ્વા. વા. ૬/૧૪૧) સાંખ્ય વિચારતો નિત્ય નિયમ રાખીને કરવો. (સ્વા. વા. ૧/૨૭૮) શ્રીજીમહારાજ એવું પણ જણાવે છે કે સાધનામાં કોઈક ને કોઈક અંગ-ઉપાંગને આત્મસાત્ કરવાનું સાતત્ય જાળવાઈ રહે, તો જ એની યથાર્થ ફલશ્રુતિ મળે છે, નહિતર વિશેષ કોઈ પ્રાપ્તિ થતી નથી. જેમ કે, પ્ર. ૨૩ - “ઘડીક તો એકાગ્ર ચિત્તે બેસીને ભગવાનનું ભજન કરે ને ઘડીકમાં તો ચાળા ચૂંથતો ફરે તેને તો એવી સ્થિતિ થતી નથી. જેમ પાણીનો ઘડો ભરીને એક ઠેકાણે ઢોળી આવીએ, પછી વળી બીજે દિવસે અથવા ત્રીજે દિવસ તે ઠેકાણે પાણીનો ઘડો ઢોળીએ તેણે કરીને ત્યાં પાણીનો ઘરો ભરાય નહિ; કાં જે, આગલા દિવસનું જળ આગલે દિવસ સુકાઈ જાય ને પાછલા દિવસનું પાછલે દિવસ સુકાઈ જાય. અને જો આંગળી જેવી નાની જ પાણીની સેરય અખંડ વહેતી હોય તો મોટો પાણીનો ઘરો ભરાઈ જાય. તેમ ખાતાં, પીતાં, હાલતાં, ચાલતાં, તથા શુભ ક્રિયાને વિશે તથા અશુભ ક્રિયાને વિશે સર્વ કાળે ભગવાનમાં અખંડ વૃત્તિ રાખવી. પછી એવી રીતે ભગવાનમાં અખંડ વૃત્તિ રાખતાં રાખતાં એવી દૃઢ સ્થિતિ થાય છે.” સા. ૩ - “ભગવાનનું દર્શન કરીને તથા વાર્તા સાંભળીને જો તેનું મનન ને નિદિધ્યાસ નિરંતર

કર્તા કરે તો તેનો સાક્ષાત્કાર થાય, નહિ તો આખી ઉંમર દર્શન-શ્રવણ કરે તોપણ સાક્ષાત્કાર થાય નહિ.” સા. ૪ - “ઘડીક પોતાને આત્મારૂપ માને અને ઘડીક દેહરૂપ માનીને સ્ત્રીનું ચિંતવન કરે એને ગોબરો જાણવો, માટે એના અંતરમાં સુખ ન આવે. જેમ સુંદર અમૃત સરખું અન્ન હોય ને તેમાં થોડુંક ઝેર નાખ્યું હોય, તો તે અન્ન સુખદાયી ન થાય, સામું દુઃખદાયી થાય છે; તેમ આઠે પહોર આત્માનો વિચાર કરીને એક ઘડી પોતાને દેહરૂપ માનીને સ્ત્રીનું ચિંતવન કરે એટલે એનો સર્વે વિચાર ધૂળમાં મળી જાય છે. માટે અત્યંત નિર્વાસનિક થવાય એવો ચોખો આત્મ-વિચાર કરવો.”

૨. આત્મનિષ્ઠાની આવશ્યકતા : આત્મનિષ્ઠાથી લાભ (૮૫-૮૮)

- જ. અધ્યાત્મ-સાધનામાં આત્મનિષ્ઠાની અર્થાત્ આત્મારૂપ કે બ્રહ્મરૂપ થવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે. જો આમાં આપણી દૃષ્ટિ પડે અને એમાં ઊંડા ઊતરીને એને આત્મસાત્ કરીએ તો જીવનમાં કે સત્સંગમાં કોઈ પ્રશ્ન જ ન રહે. પરસ્પર અહં-મમત્વ, રાગ-દ્વેષ, ઈર્ષ્યા-અસૂયા, ક્લેશ, સંઘર્ષ કે કુસંપ ન થાય. કોઈનોય અભાવ-અવગુણ ન આવે. કોઈ સાથે આંટી ન પડે. ભગવાન અને ગુણાતીત સંતમાં મનુષ્યભાવ ન આવે. આ બધું થવાનું મૂળ કારણ જ દેહભાવ છે. જો બ્રહ્મરૂપ થવાય તો દેહભાવમૂલક બધા જ સ્વભાવો અને તેને લીધે થતા બધા જ પ્રશ્નો એક ઝાટકે નીકળી જાય. પછી કોઈ હક્ક કે દાવો ન થાય. કોઈ પ્રત્યે અસંતોષ કે ફરિયાદ ન રહે. પોતાની જેમ બીજા પણ બ્રહ્મરૂપ મનાય. બધાની સાથે સંપ, સુહૃદયભાવ અને એકતા જળવાઈ રહે. સમગ્ર સત્સંગમાં દિવ્યતા અને શાંતિનું વાતાવરણ જળવાઈ રહે. આ સ્થિતિ થાય તો વિષયો પ્રત્યેની આસક્તિ કે વાસના આપમેળે ખરી જાય. પછી તેની પાછળનાં વલખાં મટી જાય. લૌકિક માન-મોટપ પાછળની ઝંખના અને દોટ ટળી જાય. પછી વિષય અને લૌકિક મોટપ માટે જ્યાં-ત્યાં ઘૂસી ન જવાય. જ્યાં-ત્યાં ફંટાઈ ન જવાય. વિષયો, માન-મોટપ, અંતઃશત્રુઓ કે કુસંગ આવા ભક્તને પરાભવ ન પમાડી શકે. ઈન્દ્રિયો-અંતઃકરણ એને દબાવી ન શકે. પોતે જ કાયાનગરીના પ્રભાવશાળી શાસક તરીકે વર્તે. એ ઈન્દ્રિયો-અંતઃકરણનો દોર્યો ન દોરાય, પરંતુ એ સર્વેને ભગવાન અને સંતની મરજી પ્રમાણે વર્તાવે. ભગવાન સિવાય બીજા કશાની ઈચ્છા જ ન રહે. એકમાત્ર ભગવાન અને ગુણાતીત સંતના આધારે સુખિયા રહેવાય. કંગાળપણું, રાંકપણું જતું રહે. કૃતાર્થપણું મનાય. આત્મા-પરમાત્માના દિવ્ય આનંદમાં અલમસ્ત રહેવાય. આ બ્રહ્મીસ્થિતિમાં માન-અપમાન, સુખ-દુઃખ હર્ષ-શોક, સફળતા-નિષ્ફળતા, સગવડ-અગવડ જેવાં અનેક પ્રકારનાં દ્વન્દ્વોમાં સ્થિરતાં અને સમતા રહે. કોઈ પણ પ્રકારના દુઃખના ઝંઝાવાતો સામે ટકી રહેવાય. આ સ્થિતિમાં તપ, ત્યાગ, વૈરાગ્ય, નિયમ-ધર્મ, નવધાભક્તિ વગેરે બધાં જ પ્રસન્નતાનાં સાધનો યથાર્થ, નક્કર અને શુદ્ધપણે થશે. બ્રહ્મરૂપે થતાં બધાં જ સાધનો હૃષ્ટ-પુષ્ટ અને શુદ્ધ હશે. એ માયકાંગલાં જેવાં નહિ રહે. તેમજ એમાં માન, ઈર્ષ્યા, મત્સર, અસૂયા, અહં-મમત્વ, રાગ-દ્વેષ આદિક કોઈ પણ પ્રકારની મલિનતા નહિ ભળે. આ સાધનો કરવામાં લાચારી નહિ પણ ખુમારી રહેશે. એમાં કંટાળો નહિ ચડે, થાક નહિ લાગે. એ વેઠરૂપ, ભારરૂપ કે બંધનરૂપ નહિ મનાય. આ બધું કરવામાં ઈશક, ઉત્સાહ અને બળ રહેશે. ક્યારેય ઢીલા નહિ પડાય. મૂકી દેવાનું મન નહિ થાય. બ્રહ્મભાવ સાધકને નિર્વિઘ્નપણે ભગવાન સુધી પહોંચાડે. વચ્ચે ક્યાંય અટકવા ન દે, લોભાવા ન દે કે ફંટાવા ન દે. ભગવાન અને સંતનો સંબંધ તૂટવા ન દે. બ્રહ્મરૂપ થયા પછી સાચા અર્થમાં પ્રાપ્તિને માણી શકાય. એ વગર આઈસક્રીમમાં રેતી ભળી હોય તો જેમ આઈસક્રીમનું સુખ ન આવે; એમ દેહભાવ, સ્વભાવની કચકચને લીધે પ્રગટ ભગવાનનું પણ સુખ યથાર્થ રીતે ન લઈ શકાય. તેથી પ્રાપ્તિને જાણવા, માણવા અને ટકાવી રાખવા માટે પણ આ સ્થિતિ આત્મસાત્ કરવી જરૂરી છે. જો આ સ્થિતિ નહિ થાય, તો ગમે ત્યારે ભગવાન અને આ ગુણાતીત સંતનો સંબંધ છૂટી જવાની પૂરી શક્યતા છે. માટે પ્રાપ્તિને જાણવા, માણવા અને વિઘ્ન ટાળવા માટે આત્મનિષ્ઠાની અત્યંત આવશ્યકતા છે. બ્રહ્મભાવની દૃઢતા એક અદ્ભુત ટેકનિક (કરામત) છે. એનાથી ઘણું બધું અઘરું કામ સરળ અને સુગમ થઈ જાય. ટૂંકમાં, બ્રહ્મભાવ સાધકને ઘણું ઘણું સિદ્ધ કરી આપે છે. મહારાજે આત્મનિષ્ઠાથી અર્થાત્ આત્મારૂપ કે બ્રહ્મરૂપ થવાથી જે લાભ વચનામૃતમાં બતાવ્યા છે, તેના સારરૂપે સંદર્ભો જોઈએ : જન્મભૂમિ અને દેહનાં સગાં પ્રત્યેની આસક્તિ ટળે. (વચ. પ્ર. ૩૭; કા. ૭; મ. ૩૨) જ્ઞાનીને મૃત્યુનો ભય ન રહે. (વચ. લો. ૨) માયિક સુખ-દુઃખ ખોટાં થઈ જાય. (વચ. અં. ૧) બીજે આસ્થા ન થાય. (વચ. અં. ૩૩) કામાદિકને યોગે કરીને ધીરજ રહે. (વચ. પ્ર. ૬૧) કામાદિકે કરીને જીવ ક્ષોભને ન પામે. (વચ. વર. ૨૦) વિષયની નિવૃત્તિ થાય. (વચ. સા. ૧, ૧૨) આતિશય નિર્વાસનિક થવાય. (વચ. સા. ૪) વાસનાલિંગ દેહનો નાશ થાય. (વચ. મ. ૬૨) ઉપશમ દશાથી પંચવિષય જન્મ-મરણનું કારણ ન બને. (વચ.

અમ. ૩) આત્મજ્ઞાનમાં બીજું કંઈ પેસે જ નહિ. (વચ. અં. ૩) આત્મવિચારથી જીવ બળને પામે. (વચ. મ. ૬૩) સંતનો અવગુણ ન આવે. (વચ. અં. ૩૮) પંચવિષયનું કે દેહાભિમાનનું ખંડન થાય છતાં સંતનો અવગુણ ન આવે. (વચ. લો. ૧૭) ભગવાનમાં મનુષ્યભાવ ન આવે. (વચ. મ. ૫૭) આત્મારૂપે હેત થાય તો પ્રીતિ અને ભક્તિમાં વિઘ્ન ન નડે. (વચ. સા. ૧૫; પં. ૩; મ. ૩૨) સર્વે ગુણો આવે. (વચ. લો. ૬) આત્મારૂપે વર્તે તો જ સુખ આવે. (વચ. મ. ૫૧) પૂર્ણકામપણું મનાય. (વચ. પ્ર. ૨૫) ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ બ્રહ્મરૂપ થવાના અર્થાત્ આત્મનિષ્ઠાની દૃઢતાના નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે લાભ સમજાવ્યા છે : “બ્રહ્માંડમાં એવો કોઈ પુરુષ નથી જેને સ્ત્રી ન જોઈએ, ને એવી કોઈ સ્ત્રી નથી જેને પુરુષ ન જોઈએ. તેમાંથી નોખા પડવાનો તો મહારાજે એક શ્લોક લખ્યો છે જે, નિજાત્માનં બ્રહ્મરૂપમ્ । જેમ ગુજરાતની પૃથ્વીમાં પાતાળ સુધી ખોદીએ તોપણ પાણી ન મળે, તેમ બ્રહ્મરૂપ થાવું તેમાં કોઈ દોષ જ ન મળે.” (સ્વા. વા. ૧/૧૪૧) “વિષય ભોગવવાનો કોટિ કલ્પથી ખાડો પડેલો છે, તે પુરાય તેવો નથી; તેને પૂરવાનો બધાં શાસ્ત્રમાં એક જ ઉપાય છે જે, નિજાત્માનં બ્રહ્મરૂપમ્ એ એક જ શ્લોક છે. (સ્વા. વા. ૫/૨૦૮) “બ્રહ્મરૂપ થાય ત્યારે જ કોઈ વિઘ્ન ન આવે ને ગુણાતીત કહેવાય; ગુણાતીત થાય તો જ ભગવાન વરે. માટે બ્રહ્મભૂતઃ પ્રસન્નાત્મા । નિજાત્માનં બ્રહ્મરૂપમ્ એવું થયું. ગુણાતીતને તો વિષયનાં સુખ નરક જેવાં થઈ જાય છે. માટે સિદ્ધાંત કરવો જે, સો કરોડ જન્મ ધરીને પણ બ્રહ્મરૂપ થવાશે ત્યારે જ મહારાજની સેવામાં રહેવાશે. જ્ઞાનીને આત્મા કહ્યો છે, પણ પ્રેમીને નથી કહ્યો. માટે બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનની સેવા કરે તેનો જ પાયો અચળ છે. હેતે કરીને જોડાણ હોય તેને કોઈક દિવસ વિઘ્ન થાય ખરું. બ્રહ્મરૂપ થયા વિના તો સુહૃદયપણું પણ નહિ રહે.” (સ્વા. વા. ૧૪/૧૮૧) આમ, આત્મનિષ્ઠાથી આધ્યાત્મિક સાધનામાં અનેક પ્રકારના લાભ થાય છે. તેથી જ તો ગુણાતીતાનંદ સ્વામી કહે છે : “નિજાત્માનં બ્રહ્મરૂપમ્ એમ માનવું એ (મહારાજની) આજ્ઞા છે. તે એક વચનમાં મહારાજે સૌને એકાંતિક કરી મૂક્યા.” (સ્વા. વા. ૧/૧૩૦)

વિભાગ - ૨ : અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી ભાગ ૧ તથા ૨ (દસમી આવૃત્તિ : જુલાઈ ૨૦૦૮)
(ભાગ - ૧ - પાના નં. ૧ થી ૫૫૧, પરિશિષ્ટ - ૩ પાના નં. ૫૮૩ થી ૫૮૮, ભાગ - ૨ પાના નં. ૨૭૯ થી ૪૧૭, પરિશિષ્ટ - ૧ પાના નં. ૪૧૮ થી ૪૩૦, પરિશિષ્ટ - ૩ પાના નં. ૪૫૫ થી ૪૬૪, પરિશિષ્ટ - ૪ પાના નં. ૪૬૫ થી ૪૭૩)

નોંધ :- (૧) પ્રશ્ન: ૬ થી ૮ માટે અત્રે આપેલા ઉકેલપત્રમાં ફક્ત મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીની રજૂઆત તથા વિચારધારા પ્રમાણે ગુણ આપી શકાય. મુદ્દાની સામે આપેલા અંક ગ્રંથનો ભાગ અને પાના નંબર દર્શાવે છે. (૨) અત્રે આપેલા પ્રસંગો અભ્યાસક્રમના આધારે તૈયાર કરેલા હોવાથી તે જ પ્રસંગો માન્ય ગણવા. તે સિવાયના પ્રશ્નને અનુરૂપ પ્રસંગો પરીક્ષાર્થીએ લખ્યા હોય પણ અત્રે આપેલા ન હોય તો પુસ્તકમાં ચેક કરો. તે પ્રસંગ અભ્યાસક્રમનો છે કે નહિ ? જો અભ્યાસક્રમનો પ્રસંગ હોય તો તેના ગુણ આપવા અને તરત જ ફોન દ્વારા કાર્યાલયનું ધ્યાન દોરો.

પ્ર.૬ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (ત્રીસેક લીટીમાં)
(કુલ ગુણ : ૧૨)

નોંધ : બે પ્રસંગ વર્ણનાત્મક અને બે થી ત્રણ જ લીટીમાં ઉલ્લેખ હોય તેવા બીજા ચાર પ્રસંગ સાથે કુલ છ પ્રસંગ હોવા જરૂરી છે.

૧. શ્રીજી મહારાજના મુખે સ્વામીનો મહિમા

(‘મુક્તાનંદ સ્વામીના મંડળમાં’ થી ‘પરમચૈતન્યાનંદ સ્વામી ધરમપુરમાં’ સુધીના જ પ્રસંગો)

૧. આ સાધુ બહુ સમર્થ છે. એમનું સામર્થ્ય અનાદિનું છે. (સ્વામીનો કથાનો ઈશક-દેહને આરામ આપવાની ના પાડીને કથા સાંભળવાની વાત કરી તે પ્રસંગ) ૧/૭૮

૨. ‘એવા સદ્ગુરુ તો આ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી છે. - સારંગપુરમાં ફૂલદોલોત્સવ ૧/૮૧-૮૩

૩. ‘તમ જેવા સાધુને પૂંઠ કેમ દેવાય ?’ (સૂરતમાં ઝોળી માગતા સ્વામીની સન્મુખ ચાલતા મહારાજ) ૧/૮૫

૪. સાધુ તો અમારા ઘરરૂપ છે. તેને સુખી અમે સુખી અને તેને દુઃખે અમે દુઃખી (રત્નાબાઈને) ૧/૮૨

૫. આ સાધુને ઓળખો છો ! આ તો અમારું અક્ષરધામ છે ઓળખી રાખજો.- વંથળીના કલ્યાણભાઈને

(બે વાઘ વચ્ચે બકરીના પ્રસંગ વખતે)

૧/૮૩

૬. એ તમને આગળ જણાશે. (વ્યવહાર અંગે) ૧/૮૬
૭. આ સાધુ તમને આગળ સમજાવશે. નાજા જોગિયાને-(સંતો મહારાજની વાતો કરતા હતા અને પાર્ષદો ઊઠી ગયા. તે પ્રસંગ) ૧/૮૮
૮. એ સાધુ તો પોતાનું સામર્થ્ય ઢાંકીને વર્તે છે. (ગોવાળ મંડળીનો પ્રસંગ) ૧/૧૦૦
૯. અહો ! અક્ષર તો આ લોકમાં પણ અમારી સેવામાં જ છે.
(વરસાદમાં મહારાજ પર ધાબળો ધર્યો.) ૧/૧૧૧
૨. બાળ મૂળજીનું દિવ્ય ઐશ્વર્ય ('આ બંને તો અમારા જ છે' થી 'પરમહંસનાં આકરાં વ્રત'સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. પગ લાંબો કર, ધામમાં પહોંચાડી દઉં (દંભી બાવાની વાણી સાંભળીને મૂળજીએ આપેલો જવાબ) ૧/૩૭,૩૮
૨. કાળાવડની ધૂડી નિશાળના વિદ્યાર્થીઓને સમાધિ ૧/૩૯
૩. નથુ ! તું કહે તો આખા ભાદરા ગામને હું અક્ષરધામમાં લઈ જાઉં.(રામચંદ્ર ભગવાન આખી અયોધ્યાને વૈકુંઠ લઈ ગયાનો પ્રસંગ નથુ કહે છે ત્યારે) ૧/૪૧
૪. દેવો તેમની પ્રસાદી લેવા આવે છે.(વશરામભાઈને ઘેર જમીને વધેલ અવશેષ સાથેનું અજીર્ણ પાણી મૂળજીએ ફેકતાં દેવો લઈ ગયા તે પ્રસંગ) ૧/૪૧,૪૨
૫. મૂળજીના સંબંધમાં આવનારનું સામર્થ્ય (મૂળજીએ પૂછેલો મહારાજને પ્રશ્ન: 'કહત હૈ દીન દરવેશા કાળકુ ગરદન મારતા હૈ.) ૧/૪૪,૪૫
૬. એની આગળ પતંગિયા જેવા તારું કે અમારું કાંઈ ચાલવાનું નથી.(ગુડ લેવા ગયેલા દેવી ભક્તને દેવીએ આપેલી સમજ) ૧/૬૩
૩. નિર્ભીક અને સ્પષ્ટવક્તા સ્વામીશ્રી ('અમદાવાદમાં સ્વામીશ્રીનું ભવ્ય સ્વાગત' થી 'સ્વામીને ગામોગામથી આમંત્રણ' સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. 'અમારે મથુરાના બ્રાહ્મણોની કે અઠ્યાસી હજાર ઋષિઓની સમજણ જોઈતી નથી.' (અમદાવાદની સભામાં મહારાજના પુરુષોત્તમ સ્વરૂપની વાત કરતાં સ્વામીશ્રીની વાતમાં ઉત્તમાનંદસ્વામીએ કરેલી શંકા 'આ વાત શાસ્ત્રમાં મળતી આવતી નથી ત્યારે) ૨/૩૩૦-૩૩૧
૨. તમારે લાંબો ચોટલો અને મોટી મૂછો રખાય નહિ. નાટક-ચેટક જોવાય નહીં.- કેશવપ્રસાદજી મહારાજને આચાર્યના ધર્મ સમજાવતાં. ૨/૩૩૨
૩. 'આજ્ઞા તમારી માનીએ કે તમારા બાપની' ? (સોનાના થાળમાં જમાડવાનો આગ્રહ કરતાં અયોધ્યાપ્રસાદજીને) ૨/૩૩૩-૩૩૪
૪. 'માનવ જાણે હું કરું, કરતલ બીજો કોઈ,આદર્યાં અધૂરા રહે હરિ કરે સો હોઈ.' (સ્વામીના સ્વાગત માટે ન જવાના પવિત્રાનંદ સ્વામીના પ્રબંધ છતાં હરિભક્તો ગયા. તે પ્રસંગે શુક્રમુનિને કહે છે) ૨/૩૩૫-૩૩૬
૫. 'કોઈ અમને ભગવાન કહેશે તે ગધેડો લેખાશે'.“અને શાસ્ત્રમાં જેને અક્ષરબ્રહ્મ કહ્યા છે તે આજ તમારી સમક્ષ વાતો કરે છે.” વરતાલ સભામાં ગોપાળદાદાએ કરેલા અપમાન વખતે.) ૨/૩૩૬
૬. 'આની કાંઈ તો કે'દી મટી જ નહીં.' (શુક્રમુનિ બહારવાળાનો પ્રસંગ રાખવાની ના પાડે છે ત્યારે) ૨/૩૩૭
૭. તેમને વિમુખ કહેનારા પોતે જ વિમુખ છે. ૨/૩૩૮
૮. આણે કેનો બાપ માર્યો હશે કે તેને સત્સંગ બહાર કર્યો. ૨/૩૪૪
૯. હેતે કરીને સત્પુરુષમાં જીવ જડ્યો જ નથી. નરકમાં પડ્યા જેવું દુઃખ થવું જોઈએ.
(બાલમુકુંદ સ્વામીને) ૨/૩૪૭
- પ્ર.૭ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર ટૂંકનોંધ લખો.
(દરેક ટૂંકનોંધમાં પાંચેક લીટીના બે પ્રસંગો લખવા.) (કુલ ગુણ ૮)
- નોંધ : દરેક પ્રસંગના ૨ ગુણ આપવા.
૧. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ ભક્તોની કરેલી રક્ષા
(‘ભગવત્પ્રસાદજી મહારાજ જૂનાગઢમાં’ થી ‘સ્વામી તો અંતરની વાત કરી દે છે’ સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. આ સાધુઓને અને ઠાકોરજીને જમાડો એ પ્રાયશ્ચિત- કડીયા ગામના ભીમજીભાઈને પાપ મુક્ત કર્યા. ૨/૩૧૧

૨. આચાર્ય મહારાજને ગળપણ ખાવાથી થતી ઊલટીઓ બંધ કરાવી. ૨/૩૧૨-૩૧૩
૩. બારપટોળીમાં - સર્પ જોઈને હરજીવનને બીક - બીશો નહીં એ તો જનાવર છે તે નીકળે. ૨/૩૧૮
૪. પવિત્રાનંદ સ્વામી થકી ત્રિકમદાસની રક્ષા. 'સ્વામી તો માવતર છે માટે એમણે જે કર્યું તે ઠીક જ કર્યું હશે.' ભગવત્પ્રસાદજી મહારાજ. ૨/૩૨૨
૫. રાજુલામાં પ્રેમજીની સર્પ થકી રક્ષા. ૨/૩૨૨-૩૨૩

૨. પંચ વર્તમાનમાં સ્વામીશ્રીની દૈદ્યતા : નિર્લોભ વર્તમાન
(‘ધરમપુર તરફ પ્રયાણ’ થી ‘ગુરુભક્તિનો મર્મ’ સુધીના જ પ્રસંગો)

- ૧ પાકના લાડુનો ત્યાગ ૧/૧૧૭
- ૨ બીજા માટે પણ ઝીણા પોતનું વસ્ત્ર પોતા પાસે ન રાખ્યું. (સાધુની ઝોળીમાં રેશમી રૂમાલ) ૧/૧૨૮
- ૩ એમના તો અમે નિરંતરના જામીન છીએ. (પંચવર્તમાન પાળવા અંગે) ૧/૧૬૫
- ૪ સ્વામીશ્રી સિધ્ધિઓને ગુજરાત મોકલે છે. ૧/૩૫૫

૩. રમતના પ્રસંગોમાં જ્ઞાન તત્વ શોધી કાઢવાની મૂળજી શર્માની બુધ્ધિ
(‘ધર બેઠાં ગંગા’ થી ‘વર્ણીરાજ પીપલાણામાં’ સુધીના જ પ્રસંગો)

- ૧ પાણીની લીલની જેમ જીવાત્મા માયાના આવરણથી જેવો છે તેવો જણાતો નથી. ૧/૩૩
- ૨ હેતરૂપી માયાની ગોળી ૧/૩૪,૩૫

પ્ર.૮ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ ત્રણ પ્રસંગ વર્ણવી મનન લખો.

(પ્રસંગવર્ણન આઠેક લીટીમાં તથા મનન ચારેક લીટીમાં લખવું) (કુલ ગુણ ૧૨)

નોંધ : પ્રસંગના ૩ ગુણ, મનનનો ૧ ગુણ. મનન અહીં આપ્યા કરતાં જુદું પણ હોઈ શકે પણ વિષયને અનુરૂપ હોય તો તેના પૂરેપૂરા ગુણ આપવા.

૧. અવગુણ ન તજે ગુલામ (૨/૨૮૫) પ્રસંગ : વરતાલમાં સ્વામી, આચાર્ય મહારાજ સાથે દર્શન કરી નીચે ઊતરતા હતા - માળી ગુલાબના હારની ટોપલી સાથે - મહારાજે સ્વામીને હાર પહેરાવવાનું કહ્યું - સાધુની ધર્મશાળા પાસે શુક્રમુનિના સાધુ પગે લાગ્યા - કોટના હાર તેમને પહેરાવી સ્વામી બોલ્યા : ‘હળદી જરદી નવ તજે, ખટરસ તજે ન આમ; ગુણીજન ગુણકો નવ તજે, અવગુણ ન તજે ગુલામ.’ - અદ્ભૂતાનંદ સ્વામી, શુક સ્વામી, પવિત્રાનંદ સ્વામીએ સ્વામીશ્રીને ધોતિયું ઓઢાડી પૂજન કરી સાકરનો પડિયો ભેટ મૂકી માફી માગી : ‘સ્વામી ! અમારું બોલ્યું માફ કરજો.’ - શુક સ્વામીએ સ્વામીની કંઠી અને જનોઈ પ્રસાદીની લીધી.

મનન : મોટાપુરુષ કોઈના ગુના સામુ જોતા નથી. નિર્માની સંત પોતાનું ગમે તેટલું અપમાન થાય તેને હસતે મુખે સહી લે છે.

૨. મહાપુરુષાય નમઃ (૧/૪૬૩-૪૬૪) પ્રસંગ : જૂનાગઢમાં નાગર બ્રાહ્મણ શિવભક્ત - પુષ્પ, ચંદન અને લોટામાં પાણી લઈને મંદિર આવે - સભામંડપમાં સ્વામીશ્રી પાસે આવી તેમનું પૂજન કરી શિરે ફૂલ ચડાવી મહાપુરુષાય નમઃ બોલી સ્વામીને પગે લાગતો. ઠાકોરજીનાં દર્શન કરવા તે કદી ન જતો. સીધો ભૂતનાથ મહાદેવની પૂજા કરવા જાય - હરિભક્તનો સ્વામીને પ્રશ્ન : ‘એનું કેવું કલ્યાણ થશે ?’ - ‘એ ભક્તને તો અમારે મનવારમાં ગારાની જગ્યાએ ભરીને પણ અક્ષરધામમાં પહોંચાડવો છે.’

મનન : ભગવાન અને મોટાપુરુષના યોગમાં એકવાર પણ આવીએ તો તેઓ આપણું કલ્યાણ કરે જ છે. ‘ભમરો તોલમાં આવ્યો છે. તેને કદાપિ છોડવાના નથી.

૩. મોનજી સોનીને દિવ્યદર્શન (૨/૪૧૪)

પ્રસંગ : સ્વામીશ્રીના શિષ્ય ગોંડલના મોનજી સોનીને મંદવાડનું દુઃખ અસહ્ય થઈ પડ્યું. - સ્વામીશ્રીની સ્મૃતિ સાથે વિચાર : સ્વામી હોત તો દુઃખની વાત કરત. તેઓ તો ધામમાં ગયા. મંદવાડને કારણે અક્ષરદેરીએ પણ જવાયું નથી. - ચિંતવન કરતાં સૂઈ ગયા - સ્વપ્નમાં દર્શન - પોતે અક્ષરદેરીએ ગયા છે. સ્વામી બેઠા છે. દિવ્ય તેજોમય મૂર્તિની આસપાસ મુક્તોની સભા - આશ્ચર્ય - સ્વામીને દંડવત્ પ્રણામ - જાગ્યા ત્યારે સર્વ દુઃખ નિવૃત્ત - અનિર્વચનીય શાંતિ અંતરમાં પ્રસરી ગઈ.

મનન : ભગવાન કે મોટાપુરુષ ક્યારેય જતા નથી. જ્યારે સંભારો ત્યારે હાજર જ હોય છે. આધિ- વ્યાધિ અને ઉપાધિ હરતા હોય છે. આપણે તેમના થઈને જ રહેવું.

૪. કોઈ એનું માથું કાપશે તો પાછું સંધાઈ જશે. (૧/૪૦૦) પ્રસંગ : ભાયાવદરમાં પટેલ હીરા રામાણીએ તેના દીકરા ઠાકરસીને સ્વામીને પગે લગાડીને કહ્યું : ‘આ દીકરાને તાવ આવ્યા કરે છે અને માંદો આળસતો નથી. મારે એક જ દીકરો છે. તો કાંઈ દયા કરો તો ઠીક.’ - કરુણાદષ્ટિ કરી માથે હાથ મૂકી કહ્યું : ‘આ તારો દીકરો સાજો થઈ જશે. નેવું વર્ષ સુધી એનું માથું સરખું નહિ દુઃખે, એકાદ વખત કોઈ એનું માથું કાપશે તોપણ પાછું તે સંધાઈ જશે.’ મનન : આપણા સુખ-દુઃખના સાથી ભગવાન અને સંત છે. આપણી મુશ્કેલી તેમની આગળ જ કહેવી. પછી તેમને જે યોગ્ય લાગે તે કરે પણ આપણે સત્સંગમાંથી પાછા પડવું નહિ.

૫. અમૃત લાવો (૧/૪૬૫-૪૬૬) પ્રસંગ : ધર્મશાળામાં સ્વામીશ્રી સન્મુખ ગોખરવાળાના અરજણ સુથાર અને અન્ય હરિભક્તો બેઠા હતા. - સ્વામીશ્રીએ કહ્યું : ‘કોઈક પુસ્તક લાવીને વાંચો.’ - ધર્મપ્રસાદજી : ‘કયું પુસ્તક લાવું ?’ - સ્વામીશ્રી : ‘અમૃત લાવો. અમારે તો અમૃત પીવું છે.’ - અરજણ સુથારને થયું અમૃત લાવવાનું કહ્યું છે તે એ પુસ્તક કેવું હશે ? - ધર્મપ્રસાદજી વચનામૃતનું પુસ્તક લાવ્યા. - અરજણ ભગતને વચનામૃતનો મહિમા સમજાયો. - વચનામૃત રોજ વાંચીએ છીએ પણ સ્વામીશ્રીને તે ગ્રંથનો જેટલો મહિમા છે તેટલો આપણને નથી. આજે સ્વામીશ્રીના વચને વચનામૃતનો મહિમા સમજાયો. મોટાપુરુષના વચને જ તેમના સંબંધવાળી વસ્તુઓ કે પદાર્થનો મહિમા સમજાય છે.

મનન : લાખ પુસ્તકો વાંચીએ પણ તેના મર્મને સમજાવવાવાળા ન મળે ત્યાં સુધી તેનું પુરેપુરું જ્ઞાન થાય નહિ. શાસ્ત્રોના સાચા અર્થ તો મોટાપુરુષના પ્રસંગ થકી જ સમજાય છે.

પ્ર.૯ નીચે આપેલાં પાત્રોમાંથી કોઈ પણ એક પાત્રના પ્રસંગો વર્ણવી વ્યક્તિત્વનું આલેખન કરો. (કુલ ગુણ ૮)

નોંધ : પાત્રના પ્રસંગો વધારે તેથી બધા જ પ્રસંગોનું વર્ણન હોવું જરૂરી નથી. ૬ ગુણ પ્રસંગોના અને ૨ ગુણ વ્યક્તિત્વના આલેખનના આપવા.

૧. કરસન બાંભણિયો (નિન્દત નહિં કોઈ દેવકો) થી ‘હરિભક્તોને દુઃખે દુઃખી થવું’ સુધીના જ પ્રસંગો) પ્રસંગો : (૧) વરસાદની અછતે મોળું વરસ - ઘરેણાંનો ડાબરો સ્વામીશ્રીને અર્પણ - અપૂર્વ ભક્તિ જોઈ સ્વામીશ્રીએ ઘરેણાંનો ડાબરો કોઠારમાં અનામત રખાવ્યો. - વરસ સારું આવતાં ડાબરો પરત આપ્યો - દર વર્ષે એક ખાંડી (૨૦ મણ) બાજરો જૂનાગઢ મંદિરમાં આપતા. ૧/૨૨૩-૨૨૪

(૨) સ્વામીશ્રીનો સાધુના મંડળોને ઉપદેશ - આ ચાર હરિભક્તોનાં દર્શન કરવા જવું. ૧/૪૦૬

વ્યક્તિત્વનું આલેખન : મંદિરને તથા હરિભક્તોને પોતાનું માનનારા - વગર કહે સેવા કરનારા - મહારાજની સર્વોપરી નિષ્ઠાવાળા- નિયમ-ધર્મ અભંગ પાળનારા

૨. રઘુવીરજી મહારાજ (‘ધોરાજીની ધાબળી’ થી ‘ગોપાળાનંદ સ્વામીને ઉપાધિ’ સુધીના જ પ્રસંગો) પ્રસંગો :

(૧) સ્વામીશ્રીના સમાગમથી મહારાજના સર્વોપરી પુરુષોત્તમસ્વરૂપની તથા સ્વામી મહારાજને રહેવાનું મૂર્તિમાન અક્ષરબ્રહ્મ છે. તેવી નિષ્ઠાની દૃઢતા થઈ ૧/૧૮૬

(૨) ગોપાળાનંદ સ્વામી અને ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ મહારાજની અંતિમ ક્રિયા ને અગ્નિસંસ્કાર તેમની પાસે કરાવ્યા. ૧/૨૦૬

(૩) માણાવદર મંદિર પુરું થતાં સ્વામીશ્રીએ વરતાલ આચાર્ય રઘુવીરજી મહારાજને પત્ર. સંઘ લઈ રઘુવીરજી મહારાજ માણાવદર ગયા - લાલજીની મૂર્તિ પધરાવી - આરતી કરી. ૧/૨૨૬-૨૨૭

(૪) સ્વામીશ્રીનો ઉદરનો રોગ - રઘુવીરજી મહારાજની ચિંતા - સ્વામી રામદાસ પાસે દવા કરાવી ૧/૨૩૪-૨૩૫

(૫) ગઢડા ભાદરવી પૂનમની સભામાં રઘુવીરજી મહારાજ જેવા આચાર્ય નહિ મળે - નિત્યાનંદ સ્વામી ૧/૨૪૮

(૬) મોટાભાઈ ગોપાળજી મહારાજનું નરમ પ્રકૃતિના રઘુવીરજી મહારાજ વિરુદ્ધ વર્તન - ઉપાધિ ટાળવા ગોપાળાનંદ સ્વામીને વાત - ગોપાળાનંદ સ્વામીને ઉપાધિ - તેમાં મારું કાંઈ ચાલે તેમ નથી. ૧/૨૫૬-૨૫૭
વ્યક્તિત્વનું આલેખન : મહારાજ અને સ્વામીના સાચા સ્વરૂપને ઓળખનારા - ગરીબ પ્રકૃતિના - સ્વામીને વિષે અતિ પ્રીતિવાળા હતા.

પ્ર.૧૦નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહીં.

૧. ચાર પ્રકારના દેહ કયા કયા છે ? (૧૪૦)
- જ. (૧) ઉદ્ભિજ જાતિના (૨) જરાયુજ જાતિના (૩) સ્વેદજ જાતિના (૪) અંડજ જાતિના દેહ
૨. આહારમાં અવિવેક કોને કહેવાય ? (૪૭)
- જ. વધુ ખાવું, કવખતે ખાવું, ઉત્તેજક પદાર્થોનું સેવન, કુગાયેલું અથવા વાસી અન્ન ખાવું.
૩. શ્રીજીમહારાજે નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારીને શિક્ષાપત્રી શ્લોક : ૧૮૦ માં કઈ આજ્ઞા કરી છે ? (૬૫)
- જ. તે નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી તેમણે પોતાના બ્રહ્મચર્યવ્રતનો ભંગ થાય એવું વચન તે તો પોતાના ગુરુનું પણ ન માનવું.
૪. ‘અધ્ય્યા’ નો અર્થ શો છે ? (૧૨)
- જ. ‘કોઈપણ સ્થિતિમાં પણ નહિ મારવા યોગ્ય’ છે.
૫. આત્મા કેવા અનુભવોને સંચિત કરતો રહે છે ? (૧૧૪)
- જ. આત્મા સુખ-દુઃખ, જય-પરાજય, લાભ-હાનિ, સફળતા-નિષ્ફળતા આદિ દ્વન્દ્વોમાં અનેક અનુભવોને સંચિત કરતો રહે છે.

પ્ર.૧૧નીચે આપેલા પ્રશ્નોના ટૂંકમાં જવાબ લખો. (ચાર થી પાંચ લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૬)

૧. વીર્યરક્ષાથી મનુષ્યની શ્રેષ્ઠતા સમજાવો. (૪૪)
- જ. પ્રયત્નપૂર્વક વીર્યરક્ષા કરવાથી આઠમી ધાતુ ઓજસ અથવા બ્રહ્મચર્યનું તેજ ઉત્પન્ન થાય છે, જેને અંગ્રેજીમાં Personal Magnetism કહે છે. તે મસ્તકમાં રહીને મનુષ્યને શ્રેષ્ઠતા અર્પણ કરે છે. તેની સાથે રહેવાથી પશુ પણ મનુષ્ય જેવું બની જાય છે. આદિકાળમાં ઋષિમુનિઓ પાસે જંગલમાં હિંસક પશુઓ વાઘ, દીપડા, ચિત્તા, પાળેલી બિલાડીની માફક રહેતા. સિંહ, વાઘ, ગાય, કે બિલાડી એક જ નદીના કિનારે પાણી પીતાં એ સર્વવિદિત છે.
૨. મૂર્તિની પૂજા, ધ્યાન તથા ઉપાસના માટે મંદિરો વિષે શ્રીજીમહારાજે શું કહ્યું છે ? (૮૭)
- જ. ‘અમે એમ વિચારીને પરમેશ્વરની ઉપાસના રહેવા સારુ ત્યાગનો પક્ષ મોળો કરીને ભગવાનનાં મંદિર કરાવ્યાં છે. તેમાં જો થોડો ત્યાગ રહેશે તો પણ ઉપાસના રહેશે. તો તેણે કરીને ઘણાક જીવનાં કલ્યાણ થશે.’
૩. બ્રહ્મચર્ય-પાલન કેવી રીતે કરશો ? : સાદી રહેણી-કરણી (૫૩)
- જ. બ્રહ્મચર્યની રક્ષાને માટે જીવનમાં સાદાઈ અર્થાત્ simple living and high thinking - સરળ જીવન અને ઊંચા વિચારો અત્યંત આવશ્યક છે. સાદાઈ એ મોટાઈનું જ નિદર્શન છે. Simplesness is itself greantness. સુખભોગની સામગ્રીની મધ્યમાં રહેવું એ વ્યભિચારી બનવા માટે જ છે. શૃંગારથી કામદેવ જાગ્રત થાય છે. વિલાસપ્રિયતા તન, મન, ધન ત્રણે બરબાદ કરે છે. એશઆરામનો ચસકો મનુષ્યને ધૂળભેગો કરી દે છે અને કદાચ આ જ કારણથી ગરીબોની અપેક્ષાએ ધનિક વિશેષ કામી અને તેથી જ વિશેષ દુઃખી હોય છે. ભીતરમાં અનેક પ્રકારનો મેલ ભર્યો હોય અને કેવળ રંગબેરંગી સારાં વસ્ત્ર પહેરવાં, તેલકુલેલ લગાડવામાત્રથી સજ્જન થવાતું નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં આત્મસંયમ દુષ્કર છે. તેથી જ બ્રહ્મચર્ય પાળવાની ઈચ્છાવાળાએ પોતાની રહેણી-કરણી, વસ્ત્ર, ભોજન વગેરે સાદું કરવું જરૂરી છે.

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલા પ્રશ્નોમાંથી કોઈ પણ એકનો મુદ્દાસર જવાબ લખો. (દસેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૩)

૧. વાલ્મીકિ રામાયણમાં બતાવેલા બ્રહ્મચર્યનો મહિમા જણાવો. ૩૭
- જ. વાલ્મીકિ રામાયણમાં જોઈ શકાય છે કે હનુમાન, લક્ષ્મણ વગેરે યુદ્ધનાં સાધનોથી રહિત હોવા છતાં એમની મદદથી રામ, સર્વ, સાધનસંપન્ન રાવણ તથા મેઘનાદ જેવા ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરે એમાં બ્રહ્મચર્યનો જ પ્રતાપ જણાય છે. વાલ્મીકિના પરમ આદર્શ મર્યાદા પુરુષોત્તમ રામચંદ્ર અખંડ બ્રહ્મચર્યરત હતા. હનુમાનજી સીતાજીને પોતાને મુખે આ વાત કહે છે કે ‘અર્ચિષ્માનર્ચિતોડતોર્થ બ્રહ્મચર્યવ્રતે સ્થિતઃ’ ‘રામ અખંડ બ્રહ્મચર્યવ્રતમાં જ સ્થિર છે.’ જ્યારે રાવણના પરાજયમાં તેની ભોગપરાયણતા તથા અબ્રહ્મચર્ય જ મુખ્ય કારણભૂત હતાં.

૨. પુનર્જન્મ વિશે ચર્ચના અગ્રણીઓ શું કહે છે ?

૧૩૨

- જ. કેથોલિક ચર્ચના કેટલાક શરૂઆતના સંતો પુનર્જન્મમાં માનતા. સંત ઓગસ્ટાઈન ખ્રિસ્તી થતાં પહેલાં પુનર્જન્મ અંગે શિક્ષણ આપતા. ખ્રિસ્તી બિશપ થયા પછી એમના એક કરારમાં તેઓ લખે છે : ‘માતાના ગર્ભમાં પ્રવેશતાં પહેલાં શું હું બીજા શરીરમાં નથી રહ્યો કે બીજે નથી રહી ચૂકતો ? બાઈબલનો લેટિન ભાષામાં પ્રમાણભૂત અનુવાદ આપનાર સંત જેરોમ જાહેર કરે છે કે શરૂઆતના દિવસોમાં ચર્ચમાં જન્માંતરનો સિદ્ધાંત ખાનગી રીતે પસંદગીના માણસોને શીખવવામાં આવતો. ગ્રીક ચર્ચના પિતા ગ્રેગરી ઓફ ન્યાસા માનતા કે આત્માને રૂઝવવા દેવો, શુદ્ધ થવા દેવો જરૂરી છે. પૃથ્વી ઉપરના જીવનકાળ દરમ્યાન એ શક્ય ન બને તો ભવિષ્યના જીવનમાં તેમ કરવું જોઈએ. શરૂઆતનાં વર્ષોમાં, ચર્ચમાં પુનર્જન્મની માન્યતાના પ્રચારકોમાં મોખરે હતા ઓરિજેન. લગભગ ૨૦૦ વર્ષ સુધી એમના વિચારોની સમાજ ઉપર સારી અસર રહી. પાછળથી કેટલાક ચર્ચનેતાઓ ઓરિજેનને તેમની પુનર્જન્મની માન્યતા બદલ વખોડવા લાગ્યા.

પ્ર.૧૩નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર ટૂંકનોંધ લખો. (પંદર થી વીસ લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૬)

૧. આહારને અશુદ્ધ કરનારાં ચાર કારણો જણાવો. (૩-૪)

- જ. શાસ્ત્ર અનુસાર આહારને અશુદ્ધ કરનાર ચાર કારણો છે. (૧) સ્વભાવદોષ અથવા જાતિદોષ : જે પદાર્થ સ્વરૂપ-સ્વભાવે દૂષિત છે જેમ કે માંસ, ઈંડાં, શરાબ, સડેલું અનાજ વગેરે. મનુસ્મૃતિમાં કહ્યું છે કે - લશુનં ગૃજ્જનં ચૈવ પલાન્ડુકવકાનિ ચ । एतान् जग्ध्वा द्विजो मोहात् प्राजापत्येन शुद्ध्यति ॥ લસણ, ડુંગળી, સલગમ (એક પ્રકારનો કંદ), છત્રાક(બીલાડીનો ટોપ) વગેરે અપવિત્ર પદાર્થો ખાનારે પોતાની શુદ્ધિ માટે એક પ્રાજાપત્યવ્રત કરવું. (૨) નિમિત્તદોષ : ભોજન તો શુદ્ધ જ છે તથા પદાર્થમાં પણ કોઈ દોષ નથી, પરંતુ તેમાં બહારથી અપવિત્ર વસ્તુનો યોગ થતાં અન્ન દૂષિત થાય છે. જેમકે બજારમાંથી ખરીદેલી મીઠાઈ વગેરેમાં જંતુ આદિ પડ્યાં હોય, પક્ષીની વિષ્ટા પડે કે ગરોળી પડે તથા ધૂળ વગેરે પડવાથી તે દૂષિત અન્ન વર્જ્ય ગણવામાં આવ્યું છે. (૩) આશ્રયદોષ : ભોજન પકાવનાર વ્યક્તિ અતિશય અપવિત્ર હોય, વાસણો માંજ્યાં વિનાનાં એઠાં હોય, દુષ્ટ વ્યક્તિએ સ્પર્શ કર્યો હોય, તો અન્ન દૂષિત થાય છે. વ્યક્તિ વ્યક્તિમાં ચારિત્ર્યદોષ છુપાયેલો છે. રજસ્વલા સ્ત્રીએ રાંધેલું અન્ન પણ આશ્રયથી અશુદ્ધ હોવાથી વર્જ્ય છે. (૪) સ્વત્વદોષ : અન્ન પોતાની ઈમાનદારીથી કમાયેલા દ્વયનું ન હોય અને ભ્રષ્ટાચાર, છેતરામણી, દાણચોરી, વગેરે સાધન દ્વારા મેળવેલું હોય તો પણ અન્ન દૂષિત બને છે. તમામ દોષોમાં દ્વયદોષ મોટો દોષ કહેવાયો છે. આવું અન્ન કદાપિ લેવાઈ જાય તો શુદ્ધિ માટે પ્રાયશ્ચિતરૂપે ૧૧ કે ૨૧ માળા સ્વામિનારાયણ મહામંત્રના જાપ સાથે કરવી.

૨. સાંસારિક વિષમતાનું કારણ. (૧૦૮-૧૦૯)

- જ. જો પુનર્જન્મ ન માનીએ તો સાંસારિક વ્યવસ્થા સમ-વિષમરૂપમાં જે ચાલી રહી છે, એનું કોઈ યોગ્ય સમાધાન થઈ જ શકતું નથી. કોઈપણ ભૌતિક ઉપાયથી આ અસંભવ છે. સંસારમાં જીવ-પ્રાણીમાત્રના જીવનમાં વિષમતા જોવા મળે છે. વિષમતા કર્મના ભેદથી ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી ભેદ જ સૃષ્ટિનો આધાર છે. જ્ઞાનનો ઉદય થતાં ભેદની નિવૃત્તિ થાય છે અને સૃષ્ટિનો લય થાય છે. પુનર્જન્મને ન માનવાવાળાની સામે - ‘અકૃતાભ્યાગમ, કૃતપ્રણાશ’ - નામના દોષો પૂર્વના વિદ્વાનોએ રજૂ કર્યા છે. આ સૂત્રોનો અર્થ એ છે કે જો પુનર્જન્મ ન માનીએ તો મનુષ્યને આ જીવનમાં જે કંઈ મળી રહ્યું છે તે કંઈપણ કર્યા વગરનું જ છે. કોઈ બુદ્ધિમાન, કોઈ મૂર્ખ, કોઈ ધનવાન, કોઈ ગરીબ, કોઈ મહાત્મા, કોઈ દુષ્ટ આદિ ભેદોનું સમાધાન નહિ થાય. વર્તમાનકાળે ધર્માત્મા જે શુભ કર્મ કરે છે અને અધર્મી-પાપી જે પાપ કરે છે, એનું ફળ એને નહિ મળે. કેમ જે, મર્યા પછી જન્મ નહિ હોવાથી બંનેની વિષમ ક્રિયા હોવા છતાં પરમાત્માના કાર્યમાં આ ન કલ્પી શકાય. પુનર્જન્મ સ્વીકારવાથી આ અવ્યવસ્થાનું નિવારણ થાય છે. શ્રીવિનોબાજીને એક વાર એક મુસલમાન ભાઈ સાથે ચર્ચા ચાલી. વિનોબાજીએ કહ્યું કે એક બાળક જન્મે છે અને બે મિનિટમાં જ મરી જાય છે. તો શું છેલ્લા દિવસે ન્યાય કરતા ભગવાન એની બે મિનિટનાં પાપ-પુણ્યને જોઈને ન્યાય કરશે ? એક જીવ અનંત કાળ સુધી અવ્યક્ત રહે છે, પછી બે મિનિટને માટે વ્યક્ત થાય છે અને અનંત કાળ સુધી અવ્યક્ત રહે છે. આ બાબતમાં કોઈ તર્કસંગત યુક્તિથી નિવારણ થઈ શકતું નથી, સિવાય કે પુનર્જન્મ. શ્રીવિનોબા કહે છે : ‘આપણે જો પુનર્જન્મમાં નહિ માનીએ તો જીવનમાં કોઈ સ્વાદ જ નહિ રહે. માનો કે ‘અત્યારે કોઈ સાપ મને કરે છે ને હું મરી જાઉં છું.’ એનો અર્થ એમ થયો કે મેં આજ સુધી જે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું તે નકામું થઈ ગયું. સાપ જેવા બુદ્ધિશૂન્ય અને

ક્ષુદ્ર પ્રાણીના કરડવાથી મારું બધું જ જ્ઞાન એક ક્ષણમાં નષ્ટ થઈ જાય તો પછી મારી બધી જ જ્ઞાન-લાલસા જ ખલાસ થઈ જશે. પણ મને તો વધુ ને વધુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા રહે છે, કારણ કે હું પૂર્વજન્મમાં વિશ્વાસ રાખું છું. કેટલાકને સિગારેટ-બીડી પીવાની ઈચ્છા થાય છે. કેટલાક મોટા મોટા માણસોને એમાં આનંદ આવે છે, પણ મને કોઈ દિવસ એમ નથી થતું કે હું જરા એ મજા ચાખી લઉં. મારું મન ક્યારેય પણ એ તરફ જતું નથી. એનું કારણ એ હોઈ શકે છે કે મારા પૂર્વજન્મમાં આ બધી વસ્તુઓની વ્યર્થતા મને સમજાઈ ગઈ હશે એ સંભવિત છે.

❧ સમાપ્ત ❧